

MARTÍ DOMÍNGUEZ

Sobre puputs renaixentistes

LUISA

En la bellíssima taula de *Maria en l'hort tancat, amb sants* (1410) que es conserva a Frankfurt, l'anònim autor —conegut entre els estudiosos de l'art amb el nom de Mestre del Paradís de Frankfurt— ha pintat la Verge al bell mig d'un jardí. Aquest jardí tancat amb les seues flors (roses, lliris, conval·làries, peònies, corniols, assutzenes: totes elles símbols marians) al·ludeixen a l'*hortus conclusus* (jardí clos) de l'Antic Testament, al Cantar dels Cantars de Salomó, una de les metàfores que en l'exegesi medieval s'aplicava per a indicar la puresa de la Verge Maria. El més fascinant d'aquesta petita taula (de 26,3 x 33,4 cm, de tal manera que la primera vegada que la contemples et dus una petita desil·lusió, perquè la imaginaves molt més gran, cosa que també s'esdevé amb la taula de Pisanello *Retrat d'una princesa*, tan rica en detalls com reduïda en dimensions); dic que el més extraordinari d'aquesta obra són les onze espècies d'ocells que hi apareixen al voltant de Maria: una mallerenga carbonera, un blauet, un verderol, dos pinsans (un d'ells en vol), un rupit, un picot verd, un oriol, una cadenera, una senyoreta, un ferreret i una puput!

Potser mai ningú abans d'aquest Mestre del Paradís havia reproduït tantes i tantes espècies d'ocells, igual com

potser abans de Pisanello ningú no havia pintat amb tant de detall tantes espècies de papallones: tots dos tenen, en aquest sentit, el privilegi d'haver estat dels primers a acarar-se a la natura i d'haver incorporat al seu treball detalls a vessar de vida. I, tanmateix, en aquesta fantàstica exposició ornitològica, sembla que l'autor tan sols ha volgut manifestar al possible espectador la pau que regna en aquell jardí de les delícies. L'espantadís blauet reposa ben tranquil vora una Santa Bàrbara que trau aigua del pou, mentre que el golafre oriol observa amb indiferència santa Dorotea collir cireres. En aquest sentit, els ocells no representen un paper simbòlic, i la cadenera i el rupit —símbols de Jesús per antonomàsia, i que evocuen la Passió del Nostre Senyor— es mantenen en un mateix plànol iconològic que el picot o que la puput.

De segur que us preguntareu cap on trau raó tot açò. Doncs que tant la puput com el picot no són ocells amb massa bona reputació cristiana! Com assenyala Jean Paul Ronecker en *Le symbolisme animal*, després del diluvi, Déu va ordenar a tots els ocells de volar fins al Paradís per cercar gotes de rosada, i així reomplir els rius i les mars assecats. Tots obeïren excepte el picot, i com a càstig Déu el va condemnar: "A partir d'ara —li va dir— no beuràs ni una sola gota que haja tocat terra." Per això, segons la tradició, quan la set el devora, colpeja amb desesperació els troncs dels arbres, amb l'esperança de trobar alguna goteta d'aigua. En canvi, la puput és una au immunda (*avis spurcissima*, l'anomena sant Isidor) per culpa de la insuportable olor que despren el seu niu (d'on deriva el seu nom llatí *Upupa*, de *putere*, fer pudor). Des d'antic, se l'ha associada amb els ocells de mal averany, i l'erudit Charbonneau-Lassay la considera, ni més ni menys, que l'antítesi del paó, l'ocell del paradís. En aquest sentit, representa el símbol dels pecadors, l'esclava de Satan, perquè gaudeix, com els homes sense escrúpols, amb la brutícia.

Ah! Ja passen aquestes coses! El gran Mestre del Paradís ha pintat en el seu perfumat i adorable *hortus conclusus* el sorn picot i el pudent ocell del dimoni! Quina relliscada! També Pinturicchio va representar una elegant puput en el seu fresc *Santa Caterina amb els filòsofs pagans*, que es troba en els apartaments dels Borja al Vaticà. Es una puput que vola cap a un magnífic arc de triomf, coronat pel bou borgià, i que llueix la llegenda daurada de "Pacis cultoris", en una possible al·lusió al paper d'Alexandre VI en l'expulsió dels moros de Granada. Si ga com siga, ens imaginem el pardalot posant-se sobre el gloriós monument i estarrufant la cresta, aquell diabòlic i superb plomall, mentre esventa el seu cant sarcàstic, un puu-puu-puu perfecte. Potser si Alexandre VI haguera sabut el que simbolitzava aquest ocell se li haurien posat els pèls de punta! I de segur que Pinturicchio hauria rebut una bona mostra de la celebrada "Pacis cultoris" borgiana! I és que en el Renaixement pintar un ocell no era, ni de bon tros, *peccata minuta*...